

20. Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание с кратким географическим и историческим описанием Малой России. – К. Университетская типография, 1851. – 729 с.
21. Кухарук О. Формування стану «малоросійських козаків» наприкінці XVIII – на початку XIX ст. // *Чорноморська минувшина*. – 2007. – № 2. – С. 76–88.
22. О запрещении казакам, впредь до указа, продавать и за другими укреплять земли. 8 января 1739 г. // *ПСЗРИ*. – Собрание 1. – СПб., 1830. – Т. X. – № 7723. – С. 690–691.
23. О непродаже казакам земель своих, с которых они службу отправляют. 18 сентября 1763 г. // *ПСЗРИ*. – Собрание 1. – СПб., 1830. – Т. XVI. – № 11926. – С. 376–377.
24. Падалка Л. О происхождении и особенностях владения казачьими наследственными землями в Малороссии // *Труды Полтавской ученой архивной комиссии*. – 1908. – № 5. – С. 223–225.
25. О предоставлении купечеству, мещанству и казенным поселянам приобретать покупкою земли. 12 декабря 1801 г. // *ПСЗРИ*. – Собрание 1. – СПб., 1830. – Т. XXVI. – № 20075. – С. 862–863.
26. О не стеснении людей свободного состояния и казенных крестьян в покупке земель и в совершении на оные крепостей узаконенным порядком. 24 апреля 1802 г. // *ПСЗРИ*. – Собрание 1. – СПб., 1830. – Т. XXVII. – № 20244. – С. 123–124.
27. О позволении Малороссийским казакам распоряжаться недвижимыми их именьями, на древних правах и привилегиях Малороссии пожалованных. 28 июня 1803 г. // *ПСЗРИ*. – Собрание 1. – СПб., 1830. – Т. XXVII. – № 20823. – С. 712–715.
28. О подсудности казаков нижним расправам. 22 октября 1784 г. // *ПСЗРИ*. – Собрание 1. – СПб., 1830. – Т. XXII. – № 16082. – С. 233–234.
29. О сравнении панцирных бояр в повинностях с малороссийскими казаками. 8 сентября 1807 г. // *ПСЗРИ*. – Собрание 1. – СПб., 1830. – Т. XXIX. – № 22615. – С. 1278–1280.
30. Неупокоев В.И. Государственные повинности крестьян Европейской России в конце XVIII – начале XIX в. – М.: Наука; 1987. – 288 с.
31. О податях, положенных на поселян разных наименований и мещан, в разных губерниях находящихся. 20 февраля 1812 г. // *ПСЗРИ*. – Собрание 1. – СПб., 1830. – Т. XXXII. – № 24999. – С. 195.
32. Об оставлении взимания податей с малороссийских казаков в настоящем положении. 8 февраля 1816 г. // *ПСЗРИ*. – Собрание 1. – СПб., 1830. – Т. XXXIII. – № 26130. – С. 490.
33. О переселении из малороссийских губерний казаков на земли Черноморского войска. 17 марта 1808 г. // *ПСЗРИ*. – Собрание 1. – СПб., 1830. – Т. XXX. – № 22902. – С. 132–136.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Цигульський Сергій Миколайович – аспірант кафедри гуманітарних наук та документознавства Кіровоградського національного технічного університету.

Наукові інтереси: проблеми історії козацтва XVIII–XIX століть.

УДК 94 (497.1) “1885/1886”:070

ВИСВІТЛЕННЯ СЕРБЬСЬКО-БОЛГАРСЬКОЇ ВІЙНИ 1885–1886 рр. НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТ “КИЄВЛЯНИН” ТА “ЗАРЯ”

Світлана ЧЕРНІК (Кіровоград)

У статті на основі матеріалів газет “Киевлянин” та “Заря” розкриваються причини, хід результати сербсько-болгарської війни 1885 – 1886 рр. та дипломатія європейських держав щодо подій на Балканах. Показана роль Австро-Угорщини в розпалюванні цього воєнного конфлікту між балканськими народами.

Ключові слова: сербсько-болгарська війна, Сербія, Болгарія, періодика України, газети “Киевлянин”, “Заря”.

В статті на основі матеріалів газет “Киевлянин” та “Заря” розкриваються причини, ход, результати сербсько-болгарської війни 1885 – 1886 рр. та дипломатія європейських держав по поводу подій на Балканах. Показана роль Австро-Угорщини в розпалюванні цього воєнного конфлікту між балканськими народами.

Ключевые слова: сербско-болгарская война, Сербия, Болгария, периодика Украины,

газети “Киевлянин”, “Заря”.

The article investigates the reasons, the course of the Serbo-Bulgarian War of 1885 – 1886, its results, and the European nations’ diplomatic reaction to the Balkan events as they were covered by the Kyiv Zaria and Kievlianin newspaper. The Austria-Hungary’s role in fomenting the international strife between the Balkan states is highlighted.

Keywords: Serbo-Bulgarian War, Serbia, Bulgaria, Ukrainian periodicals, Zaria, Kievlianin newspaper.

Після Берлінського конгресу 1878 року Сербія та Болгарія залишилися невдоволені своїми територіальними надбаннями. Кожна з них прагнула створити під власною егідою “Велику” слов’янську державу на Балканах. У зв’язку з цим у кінці XIX століття суперництво між незалежними балканськими державами за перевагу в регіоні посилювалося. Восени 1885 року в Східній Румелії відбувся переворот, унаслідок якого зазначена територія була приєднана до Болгарії. Порушення status quo на Балканах суперечило Берлінському трактату 1878 року та призвело до загострення відносин з Сербією, котра сприйняла розширення кордонів болгарської держави як посилення її позицій у регіоні. Усе це стало причиною сербсько-болгарської війни 1885 – 1886 рр. Світова громадськість одразу відреагувала активним обговоренням балканських подій у пресі. На шпальтах газет розміщувалися матеріали, які детально описували стан справ на Балканському півострові. Не винятком були й видання України, зокрема газети “Киевлянин”, “Заря”, які оперативним інформували своїх читачів про війну на Балканах.

Висвітлення подій сербсько-болгарської війни 1885 – 1886 рр. на сторінках періодичних видань України майже не досліджувалося у вітчизняній історіографії. Окремі аспекти цієї проблеми знайшли розкриття у працях учених: М.Ю. Золотухіна [1], В.Л. Самчук [2], В.К. Терехова [3], Т.В. Березовської [4] та інших. Зокрема, слід відзначити монографію М.Ю. Золотухіна, у якій здійснено ґрунтовний аналіз дипломатії європейських держав на Балканах у 80-ті рр. У своїй роботі автор приходять до висновку, що балканська криза 1885–1886 рр. відіграла головну роль у системі міжнародних відносин в Європі та могла перерости в міжнаціональний воєнний конфлікт між Росією, Німеччиною та Австро-Угорщиною. До цієї думки приєднуються й українські науковці В. Л. Самчук і Т.В. Березовська. Разом з тим вони вважають, що великі європейські держави, керуючись власними інтересами, рішеннями Берлінського конгресу 1878 року, погіршили становище південних слов’ян та не підтримали визвольних процесів на Балканах, що стало однією з причин сербсько-болгарської війни 1885 р. та кризи в Болгарії 1887 року. Однак, вищезазначені дослідники історії Балкан кінця XIX ст. майже не використовували для висвітлення ситуації 1885 року матеріали періодики, яка виходила на території України. Публікації газет “Киевлянин”, “Заря” не стали об’єктом їхніх досліджень. У зв’язку з цим метою нашої статті є аналіз кореспондентських матеріалів, одних з найвпливовіших тогочасних періодичних видань – “Киевлянин” та “Заря”, присвячених подіям сербсько-болгарської війни 1885 – 1886 рр.

Дослідження матеріалів преси другої половини XIX ст. ускладнюється під час неможливістю або сумнівним встановленням авторства статей. Значна їхня кількість друкувалася анонімно, під вигаданими іменами, підписувалися лише ініціалами автора чи загальними поняттями. Зокрема, на сторінках газетних видань України в 1885 – 1886 рр. переважно розміщувалися анонімні статті. Так, у Філіппові в Болгарії від редакції газети “Киевлянин” працював кореспондент, який підписував свої матеріали криптонімом “Z.”. Нами була виявлена його публікація “Листи з Болгарії”, в якій описувалися умови перебування журналістів на місці подій. Журналіст відзначав, що в день перевороту тимчасовий уряд Софії видав заборону друкувати будь-які газети. Причиною цього, на думку автора, стало “побоювання, щоб істина не пробилася назовні,

бажання безперешкодно поширювати найнеймовірніші речі, бажання так чи інакше забезпечити собі успіх” [5, с.1] (Переклад – С.Ч.). Усіх репортерів було розділено на три категорії: співчувальники новій владі, не співчувальники та безвідносних. Першим дозволялося відправляти депеші до своїх редакцій, другим – повністю заборонялося листування. До третьої категорії “Z.” відніс лише представника німецької “Кельнської газети”. Окрім цих обмежень, опальним кореспондентам відкрито натякали про загрозу їхньому життю [5, с. 1]. Однак, не враховуючи встановлених владою Болгарії обмежень, журналісти й надалі працювали та намагалися донести до своїх читачів очікувану ними інформацію з місця подій.

Подіям на Балканському півострові були присвячені публікації газети “Киевлянин”, підписані “Д.И.” та “Дмитрий Иванов”. Аналіз їхнього змісту уможливив установити, що їхнє авторство належало редактору згаданого видання, професору Київського університету Дмитру Івановичу Піхно. Стаття “Що нам робити зі слов’янами?” чітко розкриває його націоналістичні погляди. Автор уважав, що “з погляду російських інтересів слов’яни (балканські народи – С.Ч.) Росії не потрібні й ніякої користі принести не можуть, відповідно, з політичних міркувань нам зовсім не доводиться триматися дружби зі слов’янами та шукати її” [6, с. 1]. Разом з тим Д. Піхно визнавав для південних і західних слов’ян заступництво Російської імперії вкрай необхідним, інакше вони залишаться напризволяще, однак основне завдання Петербурга – це дотримання миру та вирішення питання за чорноморські протоки, а не піклування про народи, які цього не заслуговують [6, с.1]. На нашу думку, досить різка критика сербів редактора газети “Киевлянин” пояснюється його особистою позицією щодо зовнішньої політики балканських країн. Окрім того, названа публікація не свідчить про панування цієї думки в українському суспільстві, оскільки інші матеріалів різних періодичних виданнях України давали протилежну оцінку ролі Російської імперії та її народів у розв’язанні ситуації на Балканах. Зокрема, у газеті “Заря” повідомлялося, що у цей час на загальному засіданні Київського слов’янського благодійного товариства відзначалося, що сербський народ не винен у “злій срібллюбній” політиці Мілана. Присутні на зібранні вирішили надавати допомогу балканським країнам та надіслати 10 тисяч франків у Софію та Белград [7, с. 1]. Відповідно, слов’янські народи Російської імперії продовжували співпереживати та допомагати народам Сербії та Болгарії, а окремі публікації в газетах не завжди розкривали панівну думку в українському суспільстві.

Одним із свідків сербсько-болгарської війни 1885 року був Антоній Петровський, репортажі якого редакція газети “Заря” надрукувала 1886 року [8, с. 1; 9, с. 1; 10, с. 1]. Нам удалося встановити справжнє ім’я автора публікацій – Антоній Піотровський. Він був польським художником, працював кореспондентом та ілюстратором декількох англійських й французьких газет у Болгарії під час сербсько-болгарської війни 1885 року [11, с.40]. Київська газета “Заря” в цей час також мала свого кореспондента в Сербії, котрий підписував статті криптонімом “M.N.W.”, який нам не вдалося ідентифікувати.

Розкриваючи події на Балканах 1885 року, кореспонденти газет України передусім намагалися з’ясувати причини виникнення конфлікту в регіоні. На думку одного з авторів публікації в газеті “Киевлянин”, ситуація в середині Сербської держави ставала загрозливою для короля Мілана Обреновича через проведення ним невдалої внутрішньої політики. Він побоювався активізації загонів у Старій Сербії, котрі під проводом Петра Карагеоргієвича могли захопити владу в Белграді та повалити династію Обреновичів [12, с. 2]. Для збереження статусу монарха необхідні були успіхи на зовнішньополітичній арені. Сербський король вирішив скористатися загостренням сербсько-

болгарських відносин, яке могло в будь-який момент перерости у війну. У Сербії розпочалася загальна мобілізація, про яку одразу написали газети України [13, с. 2]. Військові приготування король Мілан виправдовував у ноті, надісланій усім європейським державам, “готовністю надати її (сербську армію – С.Ч.) у розпорядження держав для підтримки їхнього рішення щодо кризи в Румелії” [14, с. 2]. Слід виокремити думку кореспондента “Киевлянин”, котрий прагнення Сербії виконувати роль ексекютора на Балканах розцінив як свідчення розрізненості балканських слов’ян та їхньої взаємної ворожнечі. На його переконання, європейські держави розраховували на це для перерозподілу впливів у регіоні [13, с. 2]. Перші заяви Відня на початку сербсько-болгарської війни 1885 року підтвердили висновки журналіста.

Офіційну позицію Сербії напередодні війни підтверджував лист її посланця в Англії Ч. Міятовича до колишнього англійського прем’єр-міністра У. Гладстона. Зміст листа надрукували в газетних виданнях України. “Серби мають таке саме, як і болгари, право перейти кордон для розширення власних володінь. Сербія впевнена в тому, що незалежність і свобода балканських держав може бути досягнута не інакше, як через створення конфедерації. Тим часом конфедерація видається зовсім неможливою, бо скоро одна з балканських держав набуде гегемонії[...], греки та серби будуть виступати проти утворення Великої Болгарії всіма силами” [14, с. 1], – зазначав Ч. Міятович. Відмітимо, що неофіційні органи Сербії не висловлювали жодної позиції щодо Румелійського перевороту через заборону уряду та непопулярність “боротьби зі спорідненими болгарами” серед сербського народу [15, с. 1].

Розуміючи всю небезпеку ситуації на Балканах, європейські держави намагалися попередити розв’язання воєнного конфлікту на Балканах. 6 жовтня 1885 року Англія, Австрія, Франція, Росія, Німеччина та Італія направили колективну декларацію Порті та Болгарії зі сподіванням на повернення до status quo на Балканах. Великі держави засуджували будь-яке порушення наявних трактатів та пропонували головним начальникам болгарської армії уникати зосередження військ на румелійському кордоні, де їхня присутність спричиняла небезпеку. Також вони застерігали їх від подальшого озброєння, що, на їхню думку, могло призвести до загибелі Болгарії [14, с. 1]. Для умиротворення Сербії європейські держави гарантували їй більші поступки в разі поділу Туреччини. Цими заходами лідери країн Європи намагалися призупинити процес підготовки до війни на Балканах, але вони не змогли вплинути на рішучість дій сербського короля.

Серед газетних публікацій про сербсько-болгарське протистояння варто виділити статтю в київській газеті “Заря” від 18 жовтня 1885 року, в якій її автор порівнював наміри сербського короля Мілана та болгарського князя Олександра напередодні війни. У результаті цього кореспондент прийшов до висновку про благородність учинків правителя Болгарії, який прагнув навіть ціною власного трону об’єднати болгар, та непорядність поведінки монарха сербів, здатного піти на братовбивчу війну заради збереження своєї корони [16, с. 1]. “Єдиною точкою відліку для слов’янських народностей Балканського півострова повинно слугувати прагнення до поліпшення становища всіх племен взагалі і кожного окремо [...] Болгари й всі друзі слов’янства не можуть не засуджувати всієї політики сербського уряду” [16, с. 1], – уважав автор статті. На нашу думку, таке ставлення до сербів пояснювалося офіційною позицією Росії, яка була невдоволена сподіваннями Сербії на допомогу Австрії в конфлікті з Болгарією.

Зауважимо, що події на Балканах загострили відносини між великими державами, зокрема, Німеччиною, Австрією та Росією. У статті, надрукованій в газеті “Заря” від 24 жовтня 1885 року, зазначалося, що Сербія не могла так різко виступати проти об’єднання Болгарії без підтримки Австрії, яка намагалася

вивести з-під впливу Росії Балканський півострів [17, с.1]. Цей крок Відня не знайшов підтримки з боку інших союзників, зокрема Росії, що робило єдність трьох імперій, на думку кореспондента “Киевлянина”, “уявною та примарною” [18, с. 1]. Автор публікації в газеті “Заря” попереджав про вірогідність охолодження відносин і розлад угоди між цими державами. На його переконання, для збереження Союзу трьох імператорів Росія мала відмовитися від самостійної політики щодо балканських народів, що було неможливим [17, с. 1]. Таким чином, журналісти передбачили подальшу долю Союзу трьох імператорів, який фактично перестав існувати після закінчення сербсько-болгарської війни 1885 – 1886рр. Один з кореспондентів газети “Заря” влучно відмічав: “Союз трьох імперій, що утихомирював Європу, виявився безсилим у Болгарії та Сербії” [19, с. 2].

3 листопада 1885 року за підтримки Австро-угорської імперії сербський король Мілан оголосив війну Болгарії. Протистояння між двома балканськими народами з новою силою привернуло увагу слов'янського світу. Вивчені нами матеріали в газетних виданнях України свідчать про оперативне висвітлення в них згаданих подій. Так, видання “Киевлянин” і “Заря” мали постійні рубрики “Події на Балканському півострові” та “Сербсько-болгарська війна” відповідно. Водній з перших публікацій про війну в газеті “Заря” були детально описані територіальні плани сербського уряду, які, на думку кореспондента, значно розходилися з реальними етнічними межами розселення сербів. “Серби, очевидно, дотримувалися комерційного принципу, що потрібно вимагати якомога більше, для того, щоб отримати хоча б що-небудь”, – писав автор статті [15, с. 1].

Згідно з повідомленнями в газетах України “Киевлянин” та “Заря”, звістка про початок бойових дій між балканськими народами була сприйнята населенням держав, що ворогували, без захоплення. Так, із Софії інформували, що болгари зустріли оголошення війни з “разючим спокоєм, хоча вони й обурені діями сербів” [20, с. 2]. Разом з тим населення Сербії не підтримувало рішення свого короля про боротьбу з болгарським народом [15, с.1]. Уторгнення солдат Болгарії спричинило паніку в Белграді. В одному з номерів газети “Киевлянин” відзначалося, що “цілі батальйони кидали зброю, солдати та народ відкрито проклинали й війну, і короля Мілана” [21, с. 2]. Таким чином, Балкани знову опинилися у вогні завдяки лише прагненням монархів Сербії та Болгарії домінувати в регіоні, не маючи на це підтримки власних народів.

Відмітимо, що на початку війни газета “Киевлянин” бойову готовність Сербії оцінювала краще, ніж Болгарії [22, с. 1]. У пресі рахували дні й тижні до переможного зайняття Софії сербськими солдатами. Однак їхні прогнози не справдилися, уже після перших бойових поразок армія Сербії перейшла від наступу до оборони. Очевидці подій розповідали про різне ставлення воїнів до виконання своїх обов'язків: “Болгари, незважаючи на свою значно меншу кількість, билися надзвичайно мужньо й завдавали ворогу значних втрат” [20, с. 2]. Сербські солдати були вражені спрямованістю болгарських атак. “Вони (болгари – С.Ч.) відзначаються відмінною витримкою, наступають у розсипному строю й ніколи не стріляють, не прицілювшись. Навпаки, серби атакують зімкнутими колонами, ледь прикладають рушницю на плече й стріляють залпами в повітря” [23, с. 2], – додавали кореспонденти газет. Така підготовка та ставлення до війни сербської армії призвела до її ганебної поразки. У результаті воєнних дій, які детально висвітлювалися на сторінках газетних видань “Киевлянин” та “Заря”, перевага в сербсько-болгарській війні повністю перейшла до Болгарії.

Непередбачуваний хід війни викликав бурхливе обговорення можливих наслідків для Сербії в пресі. Сербського короля Мілана Обреновича

звинувачували в бездарному керівництві своєю армією. Так, автор статті в київській газеті “Заря” влучно відмічав, що “мрія про те, що Сербії призначена роль П’ємонта на Балканському півострові, зникне, і вона, можливо, зрозуміє, що не у ворожнечі, а в союзі з Болгарією вона повинна бачити запоруку свого подальшого існування та розвитку” [24, с. 1].

Слід звернути увагу на те, що в газетних виданнях “Киевлянин” та “Заря” в цей час з’явилися публікації про можливість розпалювання загальноєвропейської війни. Російська преса повністю поклала відповідальність за зіткнення на Балканах 1885 року на Австро-Угорщину, яка із самого початку підбурювала Сербію [25, с. 1]. “Східне питання ніколи б не набуло такого гострого характеру, якщо б Австрія своєчасно наклала своє вето на пориви сербів і тим надала державам вільно вирішувати румелійське питання, як зовсім ізольований факт” [26, с. 1], – доводив автор публікації в газеті “Заря”. Узакордонній пресі навіть висловлювалася думка про фактично відкриту війну між Австро-Угорською та Російською імперіями через сербсько-болгарське протистояння [27, с. 1]. Окрім цього, Відень та Лондон виступали проти умиротворення країн, що ворогували, адже “повернення до statusquo Туреччини буде здійсненням російських вимог і покаже південно-східним слов’янам та всім балканським племенам і державам, що вони нічого не можуть досягти, йдучи в розріз з Росією й без її підтримки” [27, с.1]. Австро-Угорська імперія, передбачаючи втрату політичного та економічного впливів у Сербській державі в разі нищівної поразки короля Мілана, не могла допустити подальшого наступу болгарських військ й оголосила про надання військової допомоги сербам. Австрійський посланець у Болгарії граф Кевенгюллер заявив про “можливість зустрічі болгарських військ з австрійськими штиками” [28, с.1]. У разі такого розвитку подій Росія мала б виступити на захист болгарського народу. Загроза зіткнення двох імперій на Балканах змусила князя Болгарії Олександра піти на укладання перемир’я.

Після підписання 7 грудня 1885 року мирової угоди розпочалися переговори щодо майбутнього договору. Для визначення сербсько-болгарських кордонів створювалася делімітаційна міжнародна комісія. Разом з тим у пресі й надалі з’являлися повідомлення про ймовірність продовження бойових дій. Австрія підбурювала владу Сербії готуватися до нової бійні. Аналізуючи тогочасну ситуацію на Балканах, у розмові з кореспондентом один сербський дипломат, прізвище якого залишилося не відомим, стверджував, що голова уряду Сербії М. Гарашанин здійснить політичне самогубство, якщо не буде наполягати на продовженні війни [29, с.3]. Ліберальна та радикальна партії Сербії також підтримали політику Відня. У країні назривала нова хвиля войовничих настроїв. На думку закордонних періодичних видань, укладання миру в той момент було можливим у разі відмови Сербії від відновлення statusquo на Балканах, інакше це призвело б до австрійсько-російського зіткнення [30, с. 2]. Європейські держави намагалися призупинити цей процес, надіславши ноти Сербії, Болгарії та Греції з пропозицією їхнього роззброєння. Проте вони не отримали очікуваної відповіді.

У зв’язку з балканською кризою 1885–1886 рр. східне питання знову опинилося в центрі міжнародної дипломатії та стало актуальною темою для обговорення на шпальтах газет. Серед значної кількості виявлених нами відповідних матеріалів у пресі України слід виокремити статтю “Становище справ на Балканах” у газеті “Заря”. У результаті аналізу політики європейських держав автор публікації дійшов до висновку, що Австрія змушена була рятувати від нищівних умов миру підконтрольну їй Сербію. Натомість Росія прагнула зберегти свої прерогативи в Болгарії. Кореспондент уважав, що дипломатія цих двох великих держав усе більше розходила у своїх поглядах на східне питання [31, с. 2]. На думку іншого журналіста цієї ж газети, Європа зазвичай утручалася в справи балканських країн лише тоді, коли Росія намагалася виправити

становище та згодом встановлювала хаос. Він порівнював урегулювання сербсько-болгарської війни 1885 – 1886 рр., запропоноване великими державами, з післявоєнним врегулюванням у Берліні 1878 року [32, с. 1]. Схожу позицію займав і автор публікації “Підсумки та перспективи стосовно східного питання” в газеті “Киевлянин” Д. І. Піхно. Він доводив, що Берлінський трактат 1878 року був найдоцільнішим тимчасовим ґрунтом для врегулювання балканської кризи. Росія повинна відстоювати це, ігноруючи усіх балканських королів та князів з їхніми перемогами й поразками [33, с. 2]. Підсумовуючи вищевикладене, відмітимо, що кореспондентам газет України крізь призму своїх публікацій удалося досить детально викласти українським читачам сутність дипломатії європейських держав під час балканської кризи 1885–1886 рр.

Слід зазначити, що невдачі сербського монарха в зовнішній політиці призвели до загострення внутрішньої ситуації в країні. Перманентна міністерська криза, економічні негаразди та постійні позики для ведення війни, утручання іноземної держави в справі Сербії загрожували революційним вибухом. У газеті “Киевлянин” почали писати про зречення з престолу Мілана Обреновича та здійснення заколоту невдоволеними результатами війни [21, с. 2]. Претендент на сербський престол Петро Карагеоргієвич у своїй прокламації також виступив проти політики короля Мілана та назвав його “вбивцею народу”. Він переконував сербів: “Злісний уряд короля Мілана тягнув вас до краю прірви [...], вас відторгали від кровних вікових зв’язків єдиної спорідненості та єдиної віри, немилосердно підривали ті міцні основи, на яких повинна триматися Сербія і без яких існування її неможливе” [34, с. 2]. Петро Карагеоргієвич закликав сербів до покарання короля Мілана Обреновича, який перетворив їх на “відщепенців серед слов’янської сім’ї” та заявив про свою готовність посісти престол у разі необхідності. Наведені вище факти свідчать, що політична ситуація в Сербії загострювалася та загрожувала революційними змінами. Хоча в газеті “Заря” нами виявлена публікація, автор якої висловлював дещо іншу думку щодо перспектив Сербської держави. У статті “Становище справ на Балканському півострові” він висловлював сумніви щодо змін на сербському троні: “Чутки про готовність Мілана відмовитися від престолу розпускаються лише з метою засвідчити його лицарство, насправді він зречеться престолу не раніше, ніж його змусять до того примусово[...]. Він твердо впевнений у підтримці Австрії” [35, с. 2]. Король Сербії розумів, що в разі зміни династії Відень утратить вплив на балканську державу, що “будь-який новий порядок речей, будь-яка зміна династії може відбутися на шкоду Австрії й на користь Росії” [35, с. 2]. Така взаємозалежність інтересів обумовлювала впевненість сербського монарха. Однак це тривало недовго. Поразка в сербсько-болгарській війні 1885 – 1886 рр. стала однією з причин зречення престолу Мілана Обреновича 1889 року.

19 лютого 1886 року в Бухаресті між Сербією та Болгарією був підписаний мирний договір, на який поклали сподівання дотримання миру на Балканах, про що повідомили газети України [36, с.1]. Необхідно відмітити, що саме австрійське втручання в балканські справи змусило Болгарію прийняти довоєнне врегулювання миру без жодних територіальних змін. Великі держави визнали об’єднання Болгарії, міжнародний авторитет якої після переможної сербсько-болгарської війни 1885 – 1886 рр. значно зріс. Сербська армія зазнала значних утрат, а її престиж не був відновлений навіть після Балканських війн початку ХХ ст.

Аналіз публікацій газет “Киевлянин” та “Заря” 1885 – 1886 рр. уможливило зробити наступні висновки. Події сербсько-болгарською війни стали об’єктом уваги багатьох матеріалів зазначених періодичних видань. Новина про її початок у київській пресі була сприйнята вкрай негативно. Про становище, що склалося на Балканах, у газеті “Киевлянин” писав її редактор, професор Київського

університету Д. І. Піхно, який не завжди був об'єктивним у своїх оцінках. Установлено, що з місця подій надсилали свої репортажі кореспондент А.Петровський (А.Піотровський) та не ідентифіковані нами журналісти, котрі підписували матеріали криптонімами "Z." й "M.N.W.". Кореспонденти київських газет сприймали війну з Болгарією 1885 – 1886 рр., розпочату королем Міланом Обреновичем, як спосіб зміцнення його авторитету в країні. Дипломатія Росії та Австрії під час сербсько-болгарської війни розглядалася ними як боротьба двох імперій за встановлення свого панування в Болгарії та Сербії. При цьому вся відповідальність за поразку останньої покладалася лишена сербського короля Мілана Обреновича, разом з тим журналісти унікали питання щодо ролі Петербурга в розпалюванні цього воєнного конфлікту.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Золотухин М. Ю. Россия, западноевропейские державы и Османская империя в период международных кризисов на Балканах (1885-1888)/М. Ю. Золотухин.– М.: Наука. Издат. фирма "Вост. лит.", 1993. – 320 с.
2. Самчук В.Л. Південнослов'янські країни у політиці європейських держав періоду балканських криз 80-х років XIX ст.: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / В.Л. Самчук; Чернів. держ. ун-т ім. Ю.Федьковича. – Чернівці, 1999. – 20 с.
3. Терехов В.К. Сербия и Румелийский переворот 1885 года / В.К. Терехов // Проблемы всеобщей истории. Сборник статей. – М.: Изд-во МГУ, 1973. – С.230 – 252.
4. Березовська Т.В. Відображення Болгарської кризи 1887 р. на сторінках петербурзької преси / Т.В. Березовська // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. – Серія: Історичні науки. – 2004.– Випуск 19. – С.81–85.
5. Z. Письма из Болгарии / [Автор невідомий] // Киевлянин. – 1885. – 12 ноября. – С. 1.
6. Д.И. Что нам делаться славянами? / [Д.І.Піхно] // Киевлянин. – 1885. – 13 ноября. – С. 1.
7. Сербия [Телеграма] // Заря. – 1885. – 23 ноября. – С.1.
8. Петровский Антоній. Недавняя война / [Антоній Піотровський] // Заря. – 1886. – 12 июня. – С. 1.
9. Петровский Антоній. Недавняя война / [Антоній Піотровський] // Заря. – 1886. – 13 июня. – С.1.
10. Петровский Антоній. Недавняя война / [Антоній Піотровський] // Заря. – 1886. – 14 июня. – С. 1.
11. Малиновский Е. Максимилиан Антоний Пиотровский и художественная культура Пруссии в 19 веке / Ежи Малиновский. // Восточная Пруссия. История. Культура. Искусство. (Конференция, посвященная 150-летию Кенигсбергской академии художеств) – Калининград, 2003. – Вып.1. – С.40–48.
12. Болгарский вопрос / [Автор невідомий] // Киевлянин. – 1885. – 19 сентября. – С. 2.
13. Белград [Телеграма] // Киевлянин. – 1885. – 11 сентября. – С.2.
14. [Редакційна стаття] / [Автор невідомий] // Заря. – 1885 – 15 октября. – С. 1.
15. [Редакційна стаття] / [Автор невідомий] // Заря. – 1885. – 9 ноября. – С. 1.
16. [Редакційна стаття] / [Автор невідомий] // Заря. – 1885 – 18 октября. – С. 1.
17. [Редакційна стаття] / [Автор невідомий] // Заря. – 1885. – 24 октября. – С. 1.
18. [Редакційна стаття] / [Автор невідомий] // Киевлянин. – 1885. – 12 ноября. – С. 1.
19. Сербско-болгарская война / [Автор невідомий] // Заря. – 1885. – 13 ноября. – С. 2.
20. Сербско-болгарская война / [Автор невідомий] // Заря. – 1885. – 12 ноября. – С. 2.
21. [Редакційна стаття] / [Автор невідомий] // Киевлянин. – 1885. – 17 ноября. – С. 2 – 3.
22. Военные силы Сербии, Румынии, Греции, Болгарии и Черногории / [Автор невідомий] // Киевлянин. – 1885. – 14 сентября. – С.1 – 2.
23. Сербско-болгарская война / [Автор невідомий] // Заря. – 1885. – 24 ноября. – С. 2.
24. [Редакційна стаття] / [Автор невідомий] // Заря. – 1885. – 14 ноября. – С. 1.
25. [Редакційна стаття] / [Автор невідомий] // Заря. – 1885. – 23 ноября. – С. 1.
26. [Редакційна стаття] / [Автор невідомий] // Заря. – 1885. – 28 ноября. – С. 1.

27. [Редакційна стаття] / [Автор невідомий] // Києвлянин. – 1885. – 11 ноября. – С. 1.
 28. [Редакційна стаття] / [Автор невідомий] // Києвлянин. – 1885. – 8 декабря. – С. 1.
 29. События на Балканском полуострове / [Автор невідомий] // Києвлянин. – 1885. – 6 декабря. – С. 3.
 30. [Повідомлення] // Заря. – 1885. – 30 ноября. – С. 2.
 31. М.Н.В. Современное положение дел на Балканском полуострове / [Автор невідомий] // Заря. – 1885. – 6 декабря. – С. 2.
 32. [Редакційна стаття] / [Автор невідомий] // Заря. – 1885. – 29 ноября. – С. 1.
 33. Иванов Дмитрий. Итоги и перспективы по восточному вопросу / [Д.І.Піхно] // Києвлянин. – 1885. – 14 декабря. – С.2.
 34. Прокламация Петра Карагеоргієвича [Телеграма] // Києвлянин. – 1886. – 10 февраля. – С. 2.
 35. М.Н.В. Положение дел на Балканском полуострове / [Автор невідомий] // Заря. – 1885. – 26 ноября. – С.2.
 36. Заключение мира между Сербией и Болгарией / [Автор невідомий] // Києвлянин. – 1886. – 2 марта. – С.1.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Чернік Світлана Дмитрівна – кандидат історичних наук, викладач кафедри правознавства КДПУ ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: політична історія Сербії, періодичні видання України др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст.